

CHARTA ROTUNDA (1893)

o tribună de luptă a tinerimii universitare pentru unitatea națională *

de MIRCEA BĂLTESCU

În neîntrerupta luptă dusă de-a lungul veacurilor pentru eliberarea națională a românilor din Austro-Ungaria, pentru unirea cu celelalte provincii românești într-un stat suveran și unitar, românii din Transilvania au dat dovadă nu numai de tenacitate și treptată maturizare politică, ci și de o uimitoare inventivitate.

În pluralitatea modalităților luptei românilor pentru desăvârșirea statului național, „Charta rotunda“ a ocupat un loc aparte, avînd în vedere atît felul în care a fost concepută, cît și faptul că ea a manifestat cu vigoare și a pronunțat dorința de unitate, jucînd un rol mobilizator și polarizator al întregii mișcări a tinerimii universitare române din Europa ¹.

Lansată de la Paris, de către Simion Mehedinți, care va deveni unul dintre cei mai reprezentativi cărturari din prima jumătate a secolului al XX-lea, ea urma o mișcare circulară, care sugera forma dorită și firească a patriei noastre.

Din cuprinsul articolelor „Chartei“ se desprinde patriotismul ardent al unor tineri studenți ca: Simion Mehedinți, Pompiliu Dan, Romul Pop, George Moroianu, G. Candrea și alții care își coordonau eforturile spre realizarea dezideratului major al desăvîrșirii unirii, în limitele gîndirii lor social-politice (limite evidente în ce privește insuficienta abordare a problemelor de ordin social și exagerarea rolului personalităților).

Cunoașterea „Chartei rotunda“ prin bogăția materialului informativ care îl conține, prezintă un deosebit interes, deoarece subliniază activitatea depusă de studenții români de la universitățile din Paris, Pesta, Viena, Berlin, Cluj

* Despre „Charta rotunda“ a publicat un studiu Șerban Polverejan, *Din activitatea studenților români din străindate „Charta rotunda“ (1893)*, în *Apulum*, VII/II, 1969, p. 187—201 și Mircea Băltescu, *Un document inedit al unității naționale, Charta rotunda*, în „Astra“ III, nr. 7 iulie 1968, p. 2.

¹ Detalii despre „Charta rotunda“ ne-a lăsat Pompiliu Dan în memoriile sale și într-un scurt istoric al acestei foi studențești (Arhiva Pompiliu Dan aflată în posesia noastră).

în lupta pentru unire, contra dominației și jugului străin, pentru eliberarea națională a românilor din Transilvania și afirmarea culturii românești în plin progres, a ideilor avansate ale epocii.²

La 1 martie 1893, s-a pornit la Paris, din inițiativa studentului Simion Mehedinți, viitor profesor universitar și om de știință, unul din primii geografi moderni ai lumii și întemeietorul geografiei românești³, sub numele de „Charta rotunda“, o corespondență scrisă cu mîna între studenții români de la universitățile din Paris, Viena, Graz, Budapesta, Cluj, București, Cernăuți, München, Strasbourg, Anvers și Berlin.

Titlul acestei foi studențești a fost dat de Simion Mehedinți: „Am botezat această foaie Charta rotunda și pentru că face un ocol și pentru că este charta poporului nostru...“⁴

Simion Mehedinți, animator al luptei tinerimii universitare pentru realizarea unității politice, și-a dat seama că numai prin folosirea unor forme variate de acțiune, prin participarea studenților la manifestările organizate se poate aduce o contribuție substanțială la adîncirea procesului de luptă pentru realizarea unirii tuturor românilor într-un singur stat⁵.

Stabilindu-i programul, Simion Mehedinți a urmărit să stimuleze interesul studenților români pentru studiul istoriei și al limbii poporului român, pentru atragerea lor la dezbaterile problemelor contemporane, pentru formarea unor atitudini militante în problema apărării intereselor naționale ale națiunii române din Transilvania. Scopul suprem al foi studențești „Charta rotunda“ era promovarea ideii eliberării de sub dominația imperiului austro-ungar și unirea Transilvaniei cu România. În cadrul ei, un loc important îl ocupă critica asupririi naționale a poporului român din Transilvania, înfierarea

² Referindu-ne la studiul *Din activitatea studenților români în străinătate „Charta rotunda“ (1893)*, publicat în *Apulum*, VII/II, 1969, p. 187—201, dorim să facem unele precizări. În studiul menționat se amintește că din „Charta rotunda“ s-a păstrat primul număr care cuprinde și editorialul și că numărul al doilea n-a putut fi descoperit, dar n-ar fi exclus să fi existat și un al treilea număr, ceea ce nu corespunde adevărului deoarece în arhiva Pompiliu Dan se află în original nr. 2 și 3 al „Chartei rotunda“ fapt pe care autorul studiului menționat îl cunoaște. Autorul nu a menționat un articol publicat în revista „Astra“, anul III nr. 7 (26) iulie 1968, *Un document inedit al unității naționale, Charta rotunda* care explică pe larg istoricul apariției „Chartei rotunda“, menționind existența celor trei numere prezentind citate din nr. 2 și 3, precum și unele date referitoare la rolul acestei foi volante în mișcarea națională. Din dorința de a contribui la elucidarea acestei probleme am făcut mențiunea cuvenită și considerăm că prin publicarea articolului de față se va aduce o contribuție reală la cunoașterea acțiunilor întreprinse de studenții români la sfîrșitul secolului al XIX-lea în lupta pentru unire.

³ Emil Bădescu. *Simion Mehedinți, gînditor social-politic și pedagog*, Edit. științifică, București, 1969, p. 5.

⁴ Manuscris original în arhiva Pompiliu Dan, intitulat *Explicări*, aflat în posesia noastră. În acest manuscris Simion Mehedinți precizează țelurile „Chartei rotunda“ și prezintă corespondenții ei în diferite centre universitare ale Europei.

⁵ Simion Mehedinți a fost întii corespondent al „Chartei rotunda“ la Paris și apoi a trecut ca student la Berlin devenind corespondent în acest centru universitar.

abuzurilor și persecuțiilor, sărbătorirea evenimentelor mai importante din istoria poporului nostru, discutarea largă a problemelor fundamentale care frământau în acea epocă pe toți locuitorii imperiului austro-ungar.

Simion Mehedinți ne oferă și explicațiile necesare pentru a înțelege mecanismul difuzării acestei foi studentești în toate centrele universitare din Europa: „1. În fiecare lună foaia aceasta va pleca din Paris și va urma un itinerar fix. 2. În luna a doua, numărul 1 va însoți pe numărul 2, pentru ca să-l cunoască; în luna a treia numărul 2 va însoți pe numărul 3. 3. Fiecare, cum îl primește, scrie ce are de scris și repede îl trimite la stația următoare, recomandat. 4. Fiecare scrie ce crede că e de interes pentru cunoașterea stării noastre; de exemplu, ce articole s-au scris pentru ori contra românilor, ce număr de români ori studenți români sînt în cutare oraș, cîți renegați și cîți credincioși avem, ce propuneri sînt de făcut... etc.... 5. Arhiva se va păstra la Paris. Mai tîrziu vom lărgi itinerariul. Băgați de seamă la adresă și anunțați din vreme stația precedentă cînd se schimbă domiciliul“⁶. Simion Mehedinți, dînd indicații privitoare la modul cum trebuie să se acționeze pentru succesul acțiunii, arată corespondenților „Chartei rotunda“ importanța acestei acțiuni spunînd: „Gîndiți-vă că dacă întreprinem forma aceasta de corespondență, vom ști în orice moment cum bate pulsul întregii noastre națiuni“⁷.

⁶ Corespondenții „Chartei rotunda“ au fost: Viena : Pompiliu Dan, Wäring Gürtelstrasse nr. 4, II, 10; Graz : Aurel C. Popovici; Budapesta: Elie Cristea. Ülői ut 20, föld 18; Cluj: Romul Pop, Belmonostor U. 17 a; București : dr. Staicovici și dr. Nan Muscel str. Primăverii; Berlin: Simion Mehedinți, Doroteenstrasse N.W. 70; München : C. Penopol-Băicoianu, Akademiestrasse 15, II; Strasbourg: G. Candrea, Balhausgasse 21; Paris: George Moroianu Rue Thenard 7. Corespondent la Cernăuți a fost Gheorghe Bogdan-Duică care însă din cauza represiviunilor nu a putut să-și îndeplinească misiunea primită. Într-o scrisoare trimisă de Gh. Bogdan-Duică lui Pompiliu Dan la 25 iunie 1893 îi cere să îndeplinească el rolul de corespondent și pentru Bucovina motivînd atitudinea sa. Redăm conținutul scrisorii pentru a se putea înțelege condițiile în care activau studenții români la Universitatea din Cernăuți:

Iubite Dane,

Din român greu să faci om cu minte! Mi-ai trimis mie mai întîi acele schimburi de scrisori în care eu n-am adaos nimic. Mehedinți a pus deci nu! Dar trebuia să știți, că dacă n-am scris nimic, nici nu puteam scrie. Eu mai întîi nu sînt student deși bucuos voiesc să știu ce faceți și v-aș spune bucuos ce se face aici...

A doua oară Charta sosi la un domn ce aparține familiei celei mai dușmane mie de aici! Am fost consternat cînd acel domn a venit la mine cu Charta, din care se vede că ați primit o idee de a mea etc. Eu aș numi o stupiditate această întîmplare dacă aș ști că s-au făcut cu știrea cuiva care are cunoștință de dușmănia acum latentă între mine și familia aceea. E o nenorocire însă...Te rog să scrii tu de acolo lui Mehedinți și Morianu să-ți dea ție chestia în mînă în ce privește Bucovina. Eu corespundez cu tine bucuos dar cu condiția: vei scrie recomandat cum îți voi scrie și eu. N-am vreme să-ți scriu mai mult acum. Orice ai face fără consimțămîntul meu e supus greșelii.

⁷ Manuscris original în arhiva Pompiliu Dan, în posesia noastră.

„Charta rotunda“ a apărut în luna martie și a durat pînă-n luna iunie 1893 cînd a fost sistată din cauza persecuțiilor stăpînirii austro-ungare și a urmăririi corespondenților de către poliție⁸.

„Charta rotunda“ a apărut în perioada cînd tinerimea universitară din toate centrele universitare ale Europei își manifesta solidaritatea cu memorandumul românilor, înaintat la 28 mai 1892, împăratului Franz Iosif I la Viena, de o numeroasă delegație compusă din reprezentanți ai tuturor păturilor sociale ale românilor din Transilvania⁹.

După cum subliniază Pompiliu Dan în memoriile sale¹⁰, „Charta rotunda“ era destinată să lămurească opinia publică occidentală în privința aspirațiilor naționale ale românilor din Transilvania, determinînd tinerimea universitară să treacă la o puternică acțiune pentru susținerea mișcării naționale a românilor din monarhia austro-ungară.

Condamnînd oprimarea națională, „Charta rotunda“ se înscrie ca o importantă realizare a studenților români la sfîrșitul secolului al XIX-lea pe tărîmul politic și al publicisticii, urmărind satisfacerea revendicărilor sociale și politice ale poporului român.

Referindu-se la sprijinul pe care-l primea poporul nostru în lupta sa legitimă pentru deplina egalitate în drepturi cu celelalte naționalități în Transilvania, din partea oamenilor politici și de știință francezi corespondentul din Paris¹¹ scria: *„O știre din cele mai înbucurătoare: distinsul profesor dl. H. Gaidoz, director al Școlii de înalte studii și profesor de etnografie în secția diplomatică și de drept public și istoric de la școala de științe politice, a vorbit la cursul său despre românii din Transilvania. D-l Gaidoz a început cam așa: „Domnilor venim acum la o țară din orientul Europei, una din cele mai frumoase de pe continent, Transilvania. Această țară e*

⁸ „Charta rotunda“ era trimisă prin intermediul poștei de la Paris la Viena (unde șef de stație era Pompiliu Dan); la Graz (Aurel C. Popovici); Budapesta (Ilie Cristea); Cluj (Romul Pop); Berlin (Simion Mehedinți), Strasbourg (G. Candrea); München (Penopol-Băicoianu); Anvers (T. Andreescu); București (Staicovici și Nan Muscel); Cernăuți (Bogdan-Duică, care atunci era redactor la ziarul „Gazeta Bucovinei“ dar care printr-o scrisoare adresată lui Pompiliu Dan a refuzat să fie corespondent din cauza persecuțiilor. În istoricul pe care Pompiliu Dan l-a scris referitor la „Charta rotunda“ sub formă de memorii arată că concomitent cu primirea scrisorii și a corespondenței restituită de Gh. Bogdan-Duică, un cunoscut de-al său de la poliția secretă din Viena, l-a încunștinat că poliția austriacă urmărește această corespondență, l-a sfătuit să nu mai continue deoarece corespondenții vor și fi arestați. Pompiliu Dan i-a scris lui Simion Mehedinți la Berlin despre această problemă și-n iunie 1893 s-a sistat activitatea „Chartei rotunda“).

⁹ V. Curticăpeanu, în *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, Edit. Academiei, 1968, p. 328; idem, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, Edit. științifică, București, 1968, p. 140—147.

¹⁰ Pompiliu Dan, *Memorii* în Arhiva Pompiliu Dan în posesia noastră. Mircea Băltescu, *Contribuții privind lupta național-politică a lui Pompiliu Dan*, în *Cumidava*, II, 1968, p. 233—268.

¹¹ „Charta rotunda“ nr. 2, aprilie și mai 1893.

locuită în partea ei cea mai mare de un popor eroic, care duce o luptă voioasă contra asupritorilor săi". D-l Gaidoz a făcut o mulțime de citații din „Replică” pe care o recomandă auditoriului, compus din reprezentanți ai tuturor națiunilor europene și mulți din ai celor transatlantice cu următoarele cuvinte: „Vă sfătuiesc, domnilor să citiți această scriere interesantă și instructivă, opera unei junimi, care face onoare națiunii căreia aparține și lumii universitare”. Închipuiți-vă acum bucuria românilor care erau de față la acest curs — cel ce scrie aceasta era printre aceia! Dar d-l Gaidoz n-a isprăvit. Ora viitoare ne-o va consacra tot nouă, va vorbi despre epoca de la 1848–1892... „De mult nu s-a mai vorbit cu atîta interes despre România într-un curs universitar aici în Francia. Poate de pe timpul lui Quinet și Michelet, acești entuziaști filo-români care de la înălțimea scaunului ce-l ocupau la „Collège de France”, pledau cu ardoare pentru cauza Principatelor Române”¹² (sublinierea noastră, M. B.). Același corespondent din Paris scrie că marele bărbat de stat și celebrul orator spaniol Emilio Castelar „Ar fi ținut zilele trecute în Madrid o importantă conferință politică vorbind despre români”¹³ (sublinierea noastră, M. B.).

Animați de un puternic simțămînt patriotic, corespondenții „Chartei rotunda” aveau în față ca direcție fundamentală a activității lor și sărbătorirea evenimentelor istorice. În toate numerele au scris despre felul cum poporul român a aniversat ziua de 3/15 mai și cum s-a serbat această dată la Paris, Berlin, Viena etc. În cadrul acestor aniversări studenții români susțineau conferințe pe teme politice și, naționale. Astfel, studentul Gheorghe Marinescu (viitorul mare om de știință român) a ținut o conferință la Paris „Despre patriotism”¹⁴.

Corespondenții „Chartei rotunda” au dat relatări privind activitatea presei românești din Transilvania și au cerut o atitudine mai radicală a ziarelor care apăreau la Brașov, Sibiu în ce privește demascarea șovinismului claselor dominante, a metodelor de opresiune ale guvernului de la Pesta, pentru orientarea maselor românești în vederea luptei împotriva asupririi naționale¹⁵. Referindu-se la susținerea mișcării naționale a românilor din Transilvania de către presă corespondentul din Strasbourg sublinia rolul ziarului „Tribuna” din Sibiu în apărarea intereselor naționale ale poporului

¹² „Charta rotunda” nr. 2, aprilie și mai 1893; George Moroianu, Henri Gaidoz, *Românii din Ungaria, Originea, istoria și starea lor prezentă*, extras din „Revue de Paris”, București, 15 mai 1894; Mircea Băltescu, *Contribuția lui George Moroianu la făurirea statului național român unitar*, în *Cumidava*, IV, 1970, p. 231, 235.

¹³ „Charta rotunda” nr. 3, V—VI.

¹⁴ Pompiliu Dan, *Memorii*.

¹⁵ „Charta rotunda”, nr. 3, mai-iunie 1893.

român: „Trebuie să știm că ceea ce s-a făcut în Transilvania, numai Tribuna a făcut cu mai mare avînt de la publicarea memoriului fraților din București. Dar dacă am avea un ziar într-un stil și mai ascuțit redactat de cum e Tribuna?”¹⁶. Studenții români de la universitățile din Paris, Viena, Graz, Budapesta, Cluj, București, Strasbourg, München, Berlin, militau pentru apariția unui organ de presă care să cuprindă în preocupările sale dezvoltarea relațiilor dintre studenții români ce studiau în diferite centre universitare ale Europei, atenționarea opiniei publice progresiste europene asupra problemelor majore care interesau poporul român, participarea activă a junimii universitare la lupta pentru cîștigarea drepturilor legitime ale românilor din Transilvania. Corespondenții din Paris, Viena, Berlin¹⁷ au propus să se constituie un comitet de presă al studenților români a cărui menire era să se îngrijească de publicarea în presa străină a unor articole care să sublinieze dorințele românilor, drepturile lor, să arate necesitatea înlăturării asupririi străine pentru desăvîrșirea unității politice și naționale.

Correspondentul din Anvers¹⁸ salutînd ideea studenților din Graz de a se tipări un ziar al lor propunea să apară o foaie politică la Paris în următoarele condițiuni: a) să fie scrisă în limba franceză; b) să apară o dată pe săptămîină sau cel puțin de două ori pe lună; c) să poarte un nume cu totul străin de scopul pe care-l urmărim, adică să nu lase să se vadă de la prima aruncătură de ochi, că această foaie are de scop pur și simplu să apere cauza românismului; d) să se ocupe puțin de politica celorlalte țări, dar **principialmente** cu cea din Austro-Ungaria, adică de cauza noastră; e) dacă rezervele permit, să se angajeze scriitori străini de o valoare cunoscută; f) să nu se trimită gratis decît jurnaliștilor, publiciștilor și diferitelor societăți politice, de studenți etc. Studenții români au căutat să popularizeze acțiunile lor solicitînd ca o parte din materialul scris cu mîna să fie publicat în ziarele din Transilvania: „Tribuna” și „Gazeta Transilvaniei”: „Ar fi recomandat a se trimite „Charta rotunda” și la vreun redactor al Tribunei ori la un om, care stă în legătură cu ea (din Sibiu) d.e. d-lui Rusu Șirianu, ori d-lui Al. Tondorianu. E din multe puncte de vedere bine să cunoască „Tribuna” frații noștri și să ne ofere sprijinul, eventual expertul ei, sfat. Credem a întîmpina în această privință consimțămîntul tuturor”¹⁹.

Correspondentul din București subliniind importanța editării unui organ de presă tipărit care să poată insufla curaj studenților în lupta pentru apă-

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „Charta rotunda”, nr. 2 aprilie-mai 1893.

rearea drepturilor românilor din Transilvania, arăta că acesta trebuie să răspundă la toate păturile sociale și că este necesar să fie editat la București: „Fondarea unui jurnal național care să apere interesele românești și care să fie răspîdit cu profuziunile în toate straturile române ar fi fost bine venită; este vorba — după cît sînt informat de înființarea unui organ în București. Ar trebui mai mult, ca în diferite centre ale Europei să putem obține simpatia organelor de publicitate care să ia chestiunea noastră de aproape; convin însă că lucrul este greu, dar din momentul ce nu e imposibil trebuie să facem toate demersurile în acest sens”²⁰.

Un fapt demn de semnalat cu privire la poziția critică și militantă pe care o adoptau corespondenții „Chartei” în apărarea intereselor românilor din Transilvania este și acela referitor la atitudinea „Gazetei Transilvaniei” în timpul cînd impunătoarea delegație formată din aproape trei sute de persoane în frunte cu dr. Ioan Rațiu a prezentat Memorandumul în mai 1892 la Cancelaria imperială din Viena: „Gazeta Transilvaniei pre noi ne revoltă. Am văzut-o cum s-a purtat înainte de deputațiunea din Viena. Cînd toți luptam să reușească bine, ea printr-un nesfîrșit șir de articlîi fără cap și fără coadă a zăpăcit pe mulți cînd toate jurnalele înștiințau telegrafic despre soarta dep. — ea tăcea! De atunci ea a tot dezbinat servind interesele unui om părerile unui individ și nu ale poporului...”²¹.

Intransigență și fermitate au dovedit corespondenții „Chartei” în general tinerii intelectuali, elemente radicale față de atitudinea „Gazetei de Transilvania” în cazul Ghiță Pop²². „A scris articlîi de fond contra „pornirilor tinerimii” și-n afacerea bravului Ghiță Pop, a luat partea destituitorilor lui, după ce în timpul cel mai critic tăcea despre lucrul întîmplat înaintea ochilor ei! — gazeta șovăiește, nu mai servește interesele neamului, ci a unui individ caprițios”²³. Elementele radicale din rîndurile tinerimii universitare române criticau pe doctor Aurel Mureșianu directorul și proprietarul „Gazetei Transilvaniei” cerîndu-i să aibă o atitudine mai combativă, energică față de asupnirea națională a românilor, să arate nedreptățile și ziarul să devină radical.

O idee care a polarizat pe toți studenții români și care a fost susținută cu căldură și convingere de către corespondenții „Chartei” a fost aceea a organizării unui congres al tinerimii universitare române din Imperiul Austro-

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „Charta rotunda” nr. 2, aprilie-mai 1893.

²² *Ibidem*. Detalii cu privire la cazul Ghiță Pop le găsim în: Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, Edit. Minerva, București, 1972, p. 164—169.

²³ „Charta rotunda” nr. 2, aprilie 1893.

Ungar sau din întreaga Europă care să formuleze și să cugete asupra scopurilor supreme ale națiunii române: „Noi aflăm de lipsă să se țină odată *un congres* al tinerimii române din *întreaga monarhie*, la care frații din regat să fie invitați și să vină ca *oaspeți*. Aceasta pentru a satisface formalitățile, pentru a putea lucra pre față cu demnitate și rigurozitate, fără a fi bănuți de iredentism”²⁴. Corespondentul din Paris referindu-se la necesitatea convocării unui congres al tinerimii universitare scria: „Dacă s-ar putea ține în acest scop un congres al tineretului român și slav din Ungaria, ar fi cred cu atât mai bine”²⁵. Acest corespondent se referea la un congres care să formuleze un manifest de protest contra sărbătoririi mileniului Ungariei, în condițiile când românii și slavii erau supuși oprimării naționale.

În memoriile sale Pompiliu Dan subliniază că elaborarea Replicii lui A. C. Popovici a fost rezultatul muncii colective a studenților români care studiau la universitățile din monarhia austro-ungară²⁶. Istoriografia burgheză a căutat să acrediteze ideea că replica junimii academice române de la universitățile din Viena, Budapesta, Graz și Cluj cunoscută sub numele de „cestiunea română în Transilvania și Ungaria” aparține în totalitate lui A. C. Popovici²⁷. Această apreciere nu corespunde însă adevărului.

Încă din 1893 corespondentul din Cluj al „Chartei” sublinia contribuția unui număr însemnat de studenți români la elaborarea Replicii: „În Tribuna din 14 maiu citim că la Graz a fost ascultat A. C. Popovici referitor la „Replica” și dînsul a comunicat numărul membrilor din comitetul executiv, ce noi nu o ținem corect, fiindcă trebuie să pășim cu toții înaintea juriului ca autori, iar nu numai cîțiva. Ar fi de dorit să ne hotărîm cum am putea păși mai impunător în această pricină”²⁸.

Legătura strînsă cu poporul a fost unul din obiectivele fundamentale ale autorilor „Chartei rotunda”, „*politică de jos în sus, să ne educăm pe noi și prin noi inasele. Program scurt și mult cuprinzător pe care unii dintre ai noștri n-au vrut să-l înțeleagă și nici că vor. Numai urmînd acest principiu vom putea ajunge la ceea ce corespondentul din București spunea adică: „Începerea unei campanii pentru obicinuirea spiritelor cu ideea pentru triumful cauzei noastre. Și asta trebuie să fie, cred eu, crezul generației tinere. Pentru realizarea acestui ideal are să se concentreze întreaga credință. Doar*

²⁴ „Charta rotunda”, nr. 2, aprilie-mai 1893.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Pompiliu Dan, *Memorii*.

²⁷ Detalii privind această problemă în studiul lui M. Băltescu, *Contribuții privind lupta național-politică a lui Pompiliu Dan*, în *Cumidava*, II, 1968, p. 238—240.

²⁸ „Charta rotunda”, nr. 3 mai-iunie 1893.

în foaie (*Charta rotunda*) aceste sint aprecieri pe care toți le știm și poate și mai mult le simțim“²⁹ (sublinierea noastră — M.B.).

În fața evenimentelor istorice inima tinerilor români tresărea adânc, remarcându-se la toți aceeași tendință de a evoca lupta poporului român pentru libertate și independență, de a demonstra continuitatea de viață pe meleagurile patriei noastre, de a mobiliza masele la luptă revoluționară și națională, pentru formarea statului național unitar român³⁰. Corespondentul din București al „Chartei rotunda“³¹ referindu-se la sarcinile studenților români, scria: „Nu mai merge cu procedura de pînă acum, tot tărăgănăm lucrurile. Străinătatea cunoaște îndeajuns dreptatea cauzei noastre. Gazetele europene ne-au luat deja apărarea. Ce ne trebuie însă? Ei bine, trebuie să începem a face poporului școala revoluției, aici e leacul. Toți ca unul, la momentul suprem“ (sublinierea noastră — M.B.).

În împrejurările grele ale desfășurării activității tinerimii universitare, datorită măsurilor represive ale autorităților monarhiei dualiste, corespondenții „Chartei rotunda“ susțineau conștient interesele românilor din Transilvania, ale întregului popor român, cereau să se elaboreze manifeste de către conducătorii Partidului Național Român, în care să se protesteze împotriva politicii guvernului de la Pesta și a represiei. Ei solicitau să se publice note și informații în presa occidentală, să se trimită telegrame la personalitățile proeminente ale vieții politice și culturale din Europa, în care să se arate asuprirea națională a românilor din Transilvania, dezvoltarea mișcării naționale, să se facă un aspru rechizitoriu politicii austro-ungare de oprimare a românilor din monarhia austro-ungară.

Tinerimea română studioasă din centrele universitare ale Europei era preocupată de probleme cardinale care stăteau în fața românilor din Transilvania, era convinsă de justetea drepturilor legitime ale poporului român, se ridica cu hotărîre împotriva manifestărilor de discriminare națională, de deznaționalizare forțată, preconizînd acțiuni ferme în lupta națională.

Studentul ardelean Aurel C. Popovici, în numele studenților români de la Universitatea din Graz, referindu-se la Congresul naționalităților care urma să aibă loc în luna mai 1893, scria: „Tinerimea din Pesta, Viena, Berlin și Paris, să se manifeste prin telegrame cu ocazia congresului. Toți să

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

vadă și să știe că politica ce se va inaugura acolo este politica viitorului, a tinerimei, căreia nu i se poate opune, care s-au îi convinge sau îi învinge”³².

„Charta rotunda” a constituit o pagină de seamă în istoria mișcării studențești pentru apărarea intereselor naționale fundamentale ale poporului român, ea a fost o oglindă fidelă a frământărilor politice, literare, științifice din epoca memorandistă, un izvor de înalt patriotism, ea va rămîne un capitol al manifestării unității poporului român în lupta sa pentru înfăptuirea actului istoric de la 1 decembrie 1918.

Ea reprezintă crîmpeie din viața și activitatea unor intelectuali români de seamă care s-au avîntat cu însuflețire în zbuciumul luptei pentru dreptate socială și libertate națională.

A N E X Ă *

„Charta rotunda”

Nr. 2 aprilie 1893

3/15 aprilie, Paris

1. Serviciul divin în memoria marelui Grigorie T. Brătianu ce s-a anunțat în nr 1 al „Chartei rotunda”, s-a ținut duminică 19 martie în biserica română. Un membru din comitetul Ligei a luat cuvîntul.

2. Liga d-aici a hotărît să facă portretul în ulci al lui Gr. Brătianu și să bată o medalie comemorativă care să poarte pe avers chipul scumpului defunct, iar pe revers va fi reprezentată Liga personificată și ținînd, filfîitor, în mînă stindardul național. Desemnurile necesare pentru această medalie le face chiar un român, membru în comitetul secțiunei noastre. Sperăm că peste 2 luni cel mult medalia va fi gata și atunci o veți avea cu toții.

3. Felicităm din inimă pe frații vienezi pentru nobila lor inițiativă de a pune bazele unei fundațiuni, care să poarte numele ilustru al vecinic plînsului Gr. T. Brătianu.

4. În ședința Ligei de la 1 aprilie Anibal Theohari, stud. în medicină, ne-a ținut o interesantă și instructivă conferință.

5. În săptămînile din urmă 2 din ligiști, cei mai de inimă a părăsit Parisul. Unul (Mehedinți) s-a dus în Berlin, celălalt (Cantilli) a plecat la București.

³² *Ibidem*.

* „Charta rotunda”, nr. 2 și 3 (ms) se află în Arhiva Pompiliu Dan, în posesia noastră.

6. Ziua de 3/15 mai, dată scumpă în istoria noastră contemporană, va serba Liga din Paris printr-o şedinţă festivă şi printr-un banchet.

7. O ştire din cele mai îmbucurătoare: joia trecută distinsul profesor, d-l H. Gaidoz director al Şcolii de înalte studii (Ecole des Hautes Etudes) şi profesor de etnografie la Secţia diplomatică şi de drept public şi istoric de la Şcoala de ştiinţe politice, a vorbit la cursul său despre românii din Transilvania şi Ungaria. După ce a istorisit pe scurt soarta slavilor din Ungaria, venind la românii din Transilvania d-l Gaidoz a început cam așa: „Domnilor, venim acum la o țară din Orientul Europei, una din cele mai frumoase după continent, Transilvania. Această țară este locuită în partea ei cea mai mare de un *popor eroic* (cuvintele lui proprii: *habité par un peuple héroïque*) care duce o luptă voinicească contra asupritorilor săi unguri.“ D-l Gaidoz a făcut o mulțime de citații din „Replica“ pe care o recomandă auditorului, compus din reprezentanți ai tuturor națiunilor europene și mulți din ai celor transatlantice cu următoarele cuvinte: Vă sfătuiesc, domnilor, să citiți această scriere *interesantă și instructivă* opera unei junimi, care face *onoare națiunii căreia aparține și lumii universitare*“. Închipuți-vă acum bucuria românilor care erau de față la acest curs — cel ce scrie acestea era printre aceia. — Dar d-l Gaidoz n-a isprăvit. Ora viitoare ne-o va consacra tot nouă, va vorbi despre epoca de la 1848—1892. De mult nu s-a mai vorbit cu atîta interes despre români într-un curs universitar aici în Franța. Poate de pe timpul lui Quinet și Michelet, acești entuziaști filoromâni, care de la înălțimea scaunului ce-l ocupau la „Collège de France“ pledau cu ardoare pentru cauza Principatelor Române.

8. Am auzit, că Emilio Castelar, marele bărbat de stat și celebrul orator spaniol, ar fi ținut zilele trecute în Madrid o importantă conferință politică vorbind despre români. Pînă în momentul acesta n-am putut da peste revista care vorbește de această conferință. Poate în nr. 3 al „Ch.r.“ vă voi putea comunica pe scurt ce-a vorbit d. Castelar.

9. Ungurii se pregătesc a serba jubileul de 1000 de ani de la descălecarea lor din stepele Asiei în frumoasele ținuturi ale Panoniei și Daciei. Cu toții știm ce însemnează acest jubileu. Pentru naționalitățile nemaghiare și în special pentru noi românii el însemnează o mie de ani de fărâdelegi, de *cruzimi și de persecuțiuni fără pereche în istoria popoarelor*. Datori sîntem deci să luăm poziție față de această serbare.

Propun pentru atunci:

a). *Un manifest de protestare* cît se va putea de *energic* și de demn, pe care studenții români din Transilvania și Ungaria să-l publice în toată presa europeană.

b). Dacă s-ar putea ține în acest scop un congres al tineretului român și slav din Ungaria, ar fi cred cu atât mai bine.

c). În fine, noi transilvănenii, bănățenii și ungurenii, care ne aflăm mai aproape de vatra părintească, să veghem de aproape ca nu cumva maghiarii să adune — fie bani, fie altfel — pentru expoziția regnicolă ce o pregătesc cu ocazia jubileului lor, produse de-ale industriei casnice române și să le expună acolo ca produse ungurești, cum au făcut la 1885. Mi-aduc aminte de a fi citit un uvrăgiu (franzuzesc) despre expoziția din Budapesta de la 1885. Am văzut acolo o mulțime de fotografii de pe cele mai variate covoare, catrințe (cretințe), țoluri (țoale) și postavuri (ceste 2 din urmă, de Săcele), apoi ștergare de îmbrobodit (borangic și bumbac) etc., toate produse de mîna dibace a femeii române. Știți însă, cum erau clasate acolo? „Produits de l'industrie domestique de la paysanne magyare“ (Produsele industriei casnice ale țărancei maghiare).

(Aici va urma pag. 11 și 12 din „Ch. r.“)*.

Pag. 13

(Continuare a coresp. din Viena în luna martie 1893)

din toate părțile „Daciei“ pentru a sta la sfat asupra cestiunei: în ce chip s-ar putea întemeia o asociație, care să se ocupe cu cestiunile sociale și politice, care agită și vor agita poporul nostru. Societatea aceasta poate fi pusă cu greu sub ocrotirea legilor, deși acestea nu ar fi vătămate prin publicitatea lucrărilor sale; asupra acestei cestiuni și asupra lucrărilor societății, trebuie să ne înțelegem deci cu toții și să ne pregătim propunerile prin comunicațiuni în scris anterioare adunării acelei Asociațiuni, cu prilejul căreia am putea provizoriu sau definitiv să regulăm cestiunea. Adunările Societății, ce o dorim, ar trebui să fie regulate și spre pildă pe temeiul unor raporturi ad hoc asupra feluritelor cestiuni, discutate vor fi toate interesele sociale și politice românești.

Ne așteptăm la rezultatul următor de la lucrarea aceasta: prin conveniri anuale mai puțin sau mai mult numeroase ne vom înfrăți mai ușor în toate gândirile, în alegerea mijloacelor de a lucra practic, de a purta în popor nu numai inspirația, ci și înțelepciunea politică și încrederea în succesul cauzelor bine chibzuite.

Rugăm deci pe confrății dela toate universitățile să discute ideea aceasta și să însemne în „Ch. r.“ vederile lor, începînd deja cu proxima stațiune, la care va ajunge numărul acesta. Corespondența privată e de preferit pentru comunicațiuni mai de taină.

* Lipsesc din mss.

7). Rog pe toți ce primesc această „Ch. r.” să nu întârzie nici un moment cu expedierea mai departe, mai ales că pe aprilie ne-am prea întârziat. Pentru viitor ar fi bine, ca fiecare să-și formuleze de mai înainte materialul ce are să-l scrie aici, ca știri nouă sau ca propuneri.

8). *Rectificare*. În nr. 1 la datul din Viena s-a zis, că la „Rom. jună” sînt înscrși și 2 tineri români din Macedonia. Asta nu este corect, acei tineri (Kapri și Antoniad) sînt din România (Roman și Iași). Salutare și frăție și izbîndă la toți!

Graz, 23.IV.

Salutăm ideea fratelui Mehedinți. Paginile acestea vor deveni istorice. După împlinirea dorului nostru vor scruta savanții să afle a cui scrisoare e ceea și ceea — și vor recunoaște cît de invențioasă e iubirea, mai ales iubirea de neam.

Credem, că se va chiar perfecționa această *chartă*, devenind cu timpul *organul* tinerimei academice tipărite. S-ar putea și s-ar și cade. Noi, tin. rom. așa de numeroasă, noi care am dat dovezi despre inteligența și însuflețirea noastră într-o formă, cum nicăieri în lume, prin „Replică” — noi să nu putem susține un *organ tipărit al nostru*?

La o convenire viitoare d.e. cu ocaziunea Adun. gen. a Asociațiunii, sau a congresului tin. din Regat, s-ar putea vorbi despre acesta, s-ar putea constitui o redacție în *Paris* ori alt loc și corespondenți lîngă fiecare univers, ca să iese un jurnal, sau revistă lunară, în *forma*, chiar și în *numele* acestei „Charte rotunda”.

Protestul contra mileniului maghiar îl aflăm firesc din partea întregii tiner. române. Pînă atunci însă mai sînt vr-o 3 ani. Cestiunea nu se poate rezolva prin atari propuneri din diferite părți în diferite moduri. Noi credem să se constituie în *Paris* un *comitet*, care special să se ocupe cu felul de a *protesta* în tot modul posibil — și acel comitet să vină apoi — timp e destul — cu *propuneri concrete*, după precugetare serioasă.

Noi aflăm de lipsă să se țină odată *un congres* al tinerimii române din *întreaga monarhie*, la care frații din Regat să fie invitați și să vină ca *oaspeți*. Aceasta pentru a putea lucra pre față cu demnitate și rigurozitate, fără a fi bănuți de iredentism.

Pag. 14.

La congresul acesta pot veni și stud. slavi prin delegațiuni, Tinerimea din Viena, Pesta, Cluj și Bucovina — să se cugete asupra acestui punct și să se declare. E timpul *suprem* să ne manifestăm și astfel, cu bărbăție și vrednicie!

În *Paris*, Viena și Berlin, propunem să se constituie cîte un *comitet de presă*, care să îngrijească a introduce în presa străină filoromână, unde mai e cu putință, toate *volniciile maghiare* ce ni se fac. Lumea să știe, ceea ce ungurii și pre-a coruptă de ei retace, *omorîndu-ne cu tăcerea*. În Viena „Vaterland“; „Deutsches Volksblatt“, în Berlin „Kreuzzeitung“, în „Germania“ etc. primesc știri și articlii despre noi, să se scrie *numai așa*, ca redacțiunilor să li se ușureze lucrul, sau să nu aibă alt lucru, decît a le preda culegătorilor! *La lucru deci!*

Tinerimea din Pesta, Viena, Berlin și Paris să se manifesteze prin telegrame cu ocaziunea *congresului naționalităților*, ce se va ține în Mai. Toți să vadă și să știe că politica ce se va inaugura acolo este politica viitorului, a tinerimei, căreia nu i se poate opune, care sau îi *convinge*, sau îi *învinge*. Telegramele să nu se trimită în numele societăților! (Rom. jună etc.).

3/15 mai să se serbeze în toate locurile cum se cuvine prin ședințe solemne, petreceri sociale, care înalță vaza neamului nostru ca neam de viitor — și din toate locurile să se trimită telegrame presei *naționale veritabile*. Să știe lumea că sărbătorim cu pietate *zilele mari ale libertății*! Sus inimile!

Pag. 14 Ch. r.

Gazeta Transilvaniei pre noi ne revoltă! Am văzut-o cum s-a purtat înainte de deputațiunea la Viena. Cînd toți lucram să reușească bine, ea printr-un nesfîrșit șir de articlii fără cap și fără coadă a *zăpăcit* pe mulți. Cînd toate jurnalele înștiințau telegrafic despre soarta dep. — ea tăcea! De atunci ea a tot dezbinat, servind interesele unui *om*, unui individ și nu ale poporului. Înainte de alegerea de mitropolit la Blaj, ea încerca să facă dezbinare în sînul uniților, par-că n-am fi destul de dezbinați — și cînd românii uniți se prezintă la Roma și sînt primiți în *cel mai distins mod*.

Pag. 15 Ch. r.

ea le dă palme prin articlii unui savant unic în felul său. *Gazeta e dușmana tinerimii!* A scris articlii de fond contra „pornirilor tinerimii“ și în afacerea bravului „Ghiță Pop“ a luat partea destituitorilor lui, după ce în timpul cel mai critic tăcea despre lucrul întîmplat înaintea ochilor ei! — *Gazeta șovăiește*, nu mai servește interesele neamului, ci ale unui *individ caprițios*, insultă tinerimea și face o școală periculoasă infamă — să o ignorăm dar, cu disprețul nostru să o tractăm. Să o combatem, să-i strigăm un tineresc „veto“. Să o facem imposibilă. Mai bine nimic decît rău. Dispară — e bătrînă, să vină alta cu foc tineresc în inimă și cu *jertfire de sine* pentru *interesele mari* — și nu întors! — Jos cu ea!

Nu de mult a fost aici un tînăr adv. român de la Lugoj, care ne-a informat despre multe lucruri interesante. Banatul se întoarce la Partidul Național. Generațiunea tînără nu se mai lasă condusă de *membrii casirii maghiare din Pesta*.

Unul dintre ai noștri a luat parte la pelegrinajul românilor uniți la Roma și ne-a adus în suflete și multe vești îmbucurătoare. Respectivul a petrecut 2 zile în Zagreb serbătorit de croați pentru că reprezenta națiunea română,

Încă una. „Homerule bill“ e pentru noi de cea mai mare însemnătate! Urmăriți-o cu atențiunea. Și cînd la *ultima citire* va fi primită, nu întîrziati a felicita pe bătrînul *Gladstone* telegrafice!

Afacerea lui Lucaciu a ajuns la Cons. din Blaj. Nu peste mult se va pertracta — sperăm spre binele lui! Mîngîiați-l cu scrisori, căci vrednic este el. Scurtați-i timpul din temnițele Seghedinului. Soția lui și fratele lui au fost la Roma, unde el are un fecior, demn de el și de tinerimea română.

Rugăm pe cei următori să expedieze mai iute această chartă, mai iute decît noi. Timpul e scurt — și scump! De-am avea cît mai curînd un organ tipărit, unde să ne înșuflețim unii pe alții.

Budapesta

Multe bune și frumoase am avut ocaziunea a citi în acești 2 numeri ai „Ch. r.". Dar pentru a putea realiza barem în parte dorințele noastre este de lipsă mai presus de toate de *atingerea personală* între tinerii români din toate părțile și discutarea cu grai viu a multelor cestiuni de mare însemnătate, care ne preocupă. De aceea consimțim pe deplin cu propunerea fraților din Viena. Am observat că în anii din urmă adunarea Asociațiunii a fost cercetată și de mai mulți distinși studenți univ. din regat. Nășăudul e de asemenea centrul unui mare ținut român. Ar fi bine a ne întîlni la adunarea din anul acesta cît mai mulți. Acolo apoi în o singură oră s-ar putea face din punctul de vedere al organizării noastre mai multă ispravă decît prin corespondențe în decursul unui an. Deci să ne întîlnim „în pace“ cît de mulți la Nășăud. Ca un punct de atracțiune poate servi tuturor și Sângeorzul cu băile sale românești, și mai presus de toate cu viața și petrecerea curat națională. Recomandăm tuturor a înfățișa Sângeorzul ca un centru de întîlnire peste vară a românilor din toate părțile. De-aici, mergînd la Nășăud, ne-am putea înțelege în privința tinerii congresului. Pînă atunci însă fiecare să-și notifice și să mediteze asupra propunerilor ivite în „Ch. r.". Aci am putea delibera asupra locului și modului de participare la congresul tuturor studenților români. Noi credem, că nu e de lipsă alt congres, ci *cu ocaziunea celui de la Buzău* — după afacerile culturale ne putem preface în *congres politic*, luînd pașii de lipsă pentru organizarea noastră din acest punct de

vedere. În Ungaria ne-ar dizolva întrunirea cu forța, mai ales venind și din regat și slavi. În anul trecut și pacinicile întruniri ale despărămintelor Asociațiunii au fost oprite. Cât pentru legăturile cu slavii, cugetăm și noi, ca înainte de a fi noi pe deplin organizați, numai consfătuiri prealabile se pot face. Dar de pe acum s-ar putea slavii îndemna să se organizeze și ei și atunci fiind toți pregătiți, apropierea e ușoară. Escursiunea la Agram după adunarea „Asoc.” cu greu se va putea realiza.

Portretul parizienilor ni se pare a fi în un exemplar. Noi am intenționat un portret — ca bunăoară a lui Lucaciu, pe care credem mulți și l-ar procura ca o podoabă a casei. În Viena sau în Paris s-ar putea face mai ușor. Medalia comen. și opșorul despre viața lui ar trebui de asemenea să și le procure fiecare tânăr român. Medalia ar fi bine să fie așa, ca să o putem purta la lanțul orologiului.

3/15 mai ca o zi memorabilă ar trebui serbată în modul propus. Ne vom ține și noi de datorință a felicita pe bravii conducători naționali de la „Tribuna” prin o telegramă.

Cu privire la serbarea mileniului Ungariei, pentru care compatrioții maghiari în nobilă tovarășie cu percamății fac mari pregătiri, ne alăturăm propunerilor făcute din partea celor din Graz, cu adausul, ca comitetului redacțional din Paris să-i trimită fiecare eventuale date și material referitor la compunerea manifestului de protest. Acesta l-ar putea subscrie și slavii; ori i-am putea îndemna să facă și ei unul asemenea.

Se înțelege că și noi toți dorim a fi numărați între membrii activi ai congresului studenților români. Am așteptat avizarea denumirii. Ne vom adresa în curînd către d-l Tătușescu.

Pe frații vienezi îi asigurăm despre posibilul nostru sprijin în cauza privind G. T. Brătianu, și rugăm a ne trimite o listă de colectare.

Cestiunea „Homerule” am urmărit-o de la început cu încordată atențiune. Telegrama către Gladstone am compus-o încă înainte de a 2-a citire. Deie D-zeu să nu ne fi prea pripit și să treacă și prin dezbateră specială și prin Casa lorzilor.

Ar fi recomandabil a se trimite „Ch. r.” și la vr-un redactor al Tribunei ori la un om, care stă în legătură cu ea (din Sibiu) d. e. d-lui Rusu Șirianu, ori d-lui Al. Tondorianu. E din multe puncte de vedere bine să cunoască Tribuna frații noștri și să ne ofere sprijinul, eventual expertul ei sfat. Credem a întîmpina în această privință consimțămîntul tuturor.

„Șovinis” a „Budapesti Hirlop” aduce în numărul său de Paști un articol de fond ieșit din peana faimosului deputat (de origine svedian) Kaas Ivor.

Aici se fac cîteva mărturisiri prețioase. Autorul — deși înflăcărat Kossuthist — recunoaște că *ungurii încă nu sînt o națiune*, ci numai un „popor”. Ungaria e numai „o țară” nicidecum un „stat”, pentru că nici statul nici națiunea nu sînt încă organizate, ci ambele numai în formațiune. Acuză naționalitățile, în special pe români, că gravitează în afară. În instituțiile și seminariile române nu se crește tinerimea în spirit patriotic (se înțelege m). Nobilul baron pună-și pofta-n cuiu!

Pag. 17 „Ch. r.”

Octogenarului Barițiu i-am trimis o telegramă din incidentul alegerii d-sale de președinte al „Asoc. Trans.”.

Cei ce posed exemplare engleze și franceze îi rugăm să trimită un exemplar englez lui Janes Hollow director de mine în Tekevö Pojána u. p. Zalatna via Gyula — Fehérvár Transilvania — iar unul francez lui Gastone Magalon inginer de mine în Porcuva u. p. Csertezs per Déva Transilvania.

Prelegera lui Gaidoz ar trebui adusă la cunoștință publicului românesc prin Tribuna.

Referitor la înființarea unui *organ tipărit* al tuturor studenților români, aprobăm părerea parizienilor. „Charta rotunda” însă să dureze, căci nu toate cestionile pot fi cercetate între împrejurările de azi, în public. Ar fi bine să ia „Ch. r.” forma unui caiet oarecare, ca să nu se vadă hîrtia mai ales la mijloc.

Cît pentru observările confratelui de la Graz, aprobăm accentuarea alipirii noastre către religiunea creștină, căci mai presus de toate ne însuflă curaj, ne dă exemple de abnegațiune întru apărarea drepturilor și ne pune în mînă argumentele cele mai puternice etc. Zicem deci și noi cu prorocul I: „fiind atacate drepturile tale, strigă cu tărie și nu înceta. Ca trîmbița înalță-ți vocea ta”.

De altcum printre români nu cunoaștem oameni, care ar voi să ruineze baza creștinismului, pe care stăm. De cumva s-ar ivi, avem toți datorința să asanăm răul la început. „Principiis obsta”. Mai ales, cei din Austro-Ungaria avem datorința a ridica prestigiul clerului, o știu aceasta bine. Tocmai de aceea zilnic citim în foile lor atribute rabiante la adresa „valah popilor”, voind a slăbi respectul poporului față de ei. Dovadă și ultimele procese de presă Unde preotul e harnic, acolo poporul e deștept.

Pag. 17 Ch. r.

Pag. 18 Ch. r.

Nu înțelegem însă deloc prea marea propagandă ce o face pentru biserica catolică, al cărei cap din întîmplare e la Roma — leagănul națiunii noastre. Nu vom arăta că Lazăr, Hurmuzachi, Șaguna, Chichindeal etc., deși nu au

fost la Roma, totuși și-au câștigat nepieritoare merite pentru întreg românismul. Amintim numai că alipirea noastră de biserica catolică „de care românii stau mai aproape“ (?) cât pentru Ungaria deloc nu este recomandabilă. Ea lucră pentru realizarea ideii de stat m., are în frunte șoviniști ca Schlauch etc., care zilnic scot limba națională din bisericile slovace etc. Scurt, biserica catolică la noi e și *maghiară*. Timeo Danaos et dona ferentes.

Sfârșim cu o vorbă *serioasă* la adresa celor din Graz. Să ne ferim — fraților — *a face propaganda pentru una sau alta* confesiune. Cestiunile confesionale sînt foarte susceptibile. „Noi, tinerimea, unită nu cu Roma ci-n cugete și simț“ să mărturisim o singură religie: Religia românismului dezvoltat pe temeiul învățăturilor lui Cristos. Dacă soarta ne-a dezbinat, să trăim în pace, așa cum sîntem, căutînd a face tot ce facem în interesul românilor peste tot. Cestiunile confesionale să le lăsăm pe atunci, cînd ne vom pregăti a juca marea horă a unirii tuturor românilor.

Pag. 18 „Oh. r.“

Cluj 15/27

Sîntem încîntați că la diferite ocaziuni savanți din Francia își manifestă simpatia față de noi. Cu mare plăcere luăm spre știință prelegerea și constataările făcute de distinsul profesor A. Gaidoz; dorim și noi ca ideile lui propagate cu atîta căldură pentru cauza românismului să se publice în coloanele unei foi naționale d. e. în Tribuna.

Ni se cere să ne pronunțăm asupra modului de înfrățire cu stud. slavi din monarhia A. Ungară. Vă spunem sincer marea lipsă de înfrățire și însuflețirea noastră a tuturor în prima linie și de aceea primim cu cel mai mare entuziasm propunerea ca la viitoarea adunare generală a Asociațiunii Transilvane, ce se va ține în Năsăud, să ne vedem în număr cât se poate de mare. Români din patru unghiuri și de la universitățile unde e numai suflare românească, ca acolo pe baza însuflețirii noastre de azi să putem stabili progresul măreț, după care avem să luptăm cu tot devotamentul și cu orice mijloace spre atingerea scopului nostru. Noi vă asigurăm că aicea vom stărui din toate puterile a ne prezenta cât mai mulți.

Ne doare că memorabila zi de 3/15 mai n-o putem serba cum s-ar preținde de la unii, care călcăm pămîntul udat de sîngele demnilor noștri strămoși. Cauze e, că nu sîntem constituiți într-o societate. Numai și numai Casina inteligenței române din loc ne servește ca loc de întrunire și unde, conform hotărîrii luate, vom ține și noi o *ședință* festivă, unde prin o disertație dedicată memoriei acestei zile și prin cîntarea imnului redeșteptării

noastre, vom căuta să contribuim și noi la înălțarea prestigiului acestei zile, cu care ocaziune vom felicita telegrafic pe bravii noștri conducători.

Pag. 19 și 20 „Ch. r.”

Așteptăm de la voi, fraților vienezi, să ne expediați cât mai curînd liste de colectare pentru fondul fericitului Brătianu, iar pe voi, fraților din Paris, vă rugăm să nu ne uitați și împărtășirea medaliilor comemorative.

Sîntem de acord cu propunerea fraților din Pesta, ca Ch. r. să se trimită și redacțiunii Tribunei, pentru a fi în curent cu spiritul ce domnește între noi. Dați-vă ceilalți părerea!

Deviza noastră e redeșteptarea simțului național în popor, pretindem deci sus și tare ca colegii noștri din toate părțile să caute cu cel mai mare zel să propage cultura în straturile poporului nostru. Aceasta o credem noi, că se poate ajunge mai ușor prin excursiuni ce le-am face în regiuni, unde elementul român e periclitat mai tare. Cîțiva dintre noi sînt pregătiți pentru aceasta și credem că voi, fraților, care sînteți din părțile transilvănene, veți căuta imediat după întoarcerea voastră, ca convenind împreună să ne dați mîna de ajutor și cu toții să fim adevărați apostoli ai românismului.

Un cuvînt fraților din Graz și Pesta: lăsați cestiunile religioase! în împrejurările de față toți să mărturisim *un cređen național*.

Primiți o călduroasă strîngere de mîna de la frații voștri clujeni.

Ar fi de dorit circularea Ch. r. într-o formă mai solidă.

București, 20/2.

Diferitele propuneri formulate de frații noștri din Viena, Paris, etc. sînt menite de a aduce mari foloase nouă românilor și de aceea noi credem că ar fi bine, ca ele, în vederea importanței lor să fie discutate într-un congres cît se va putea de apropiat. Prin Ch. r. nu se exprimă decît niște deziderate, care din lipsa de spațiu nu se pot discuta.

Pag. 20 Ch. r.

Fondarea unui jurnal național, care să apere interesele românești și care să fie răspîndit cu profusiunile în toate straturile române, ar fi fost bine venită; este vorba — după cît sînt informat — de înființarea unui asemenea organ în București.

Ar trebui mai mult, ar trebui ca în diferitele centre ale Europei să putem obține simpatia organelor de publicitate, care să ia chestiunea noastră de aproape; convin însă că lucrul este greu, dar din momentul ce nu este imposibil, trebuie să facem toate demersurile în acest sens.

Vom îngriji a trimite telegrame cu ocazia zilei de 3/15 mai. Duminică ce vine va fi adunarea generală a Ligii din centru, pentru a se alege delegați,

ce o vor reprezenta la congresul ce va avea loc în curînd. Vom proceda și la alegerea unui președinte în locul regretatului Gr. Brătianu.

În Congres se va reînnoi Comitetul Dirigent, avem convingerea că acei ce vor fi designați, se vor sili prin energie și bună înțelegere, să facă să progresească Liga, îndrumînd-o pe calea cea bună ce Gr. Brătianu ne-a indicat-o.

Distinsa română artista Agatha Bârescu, va da în curînd o reprezentație teatrală în folosul Ligii. Succesul va fi strălucit fără nici o îndoială.

În curînd și secția București a Ligii va da un concert. Sperăm un succes mare.

Salutări frățești.

Pag. 21 Ch. r.

Berlin, 5/17 mai

1. Din forța adreselor văd, că avem un membru în Cernăuți. Timbrele de pe copertă erau nemțești. Totuși din Cernăuți nu scrie nimeni nici un rînd.

2. Toate bune, dar se întîrzie prea mult. Cum primiți foile, într-un picior scrieți ce aveți de scris și faceți-le vînt mai departe. Eu absentez de la conferințe, numai ca să o trimit mai repede.

3. Colegii din Viena observă foarte bine că protestarea contra mileniului trebuie să aibă un caracter general românesc.

4. Înainte de a amesteca în supă noastră pe slavi, trebuie să ne înțelegem bine, *soldășesc de bine, noi mai întîi*.

5. Gîndiți-vă la o adunare de 2—3 săptămîni la Sf. George, cum zic frații noștri din Pesta.

6. *Nu tîmîiați nici un jurnal și nu injurați pe nici unul*. Ghiță Pop a fost dat afară. Gazeta nu l-a susținut. Gazeta s-a purtat infam. *Dar cu minte a fost Ghiță Pop, că n-a dat conferința lui și Gazetei să o publice?* Așa de-ar fi făcut, i-am putea arunca cu bolovanul în cap Gazetei; altfel nu.

7. Nu discutați confesiunile, că ne-am dus pe copcă. Eu sînt bun creștin, dar mai bine dau dracului toate bisericile și pe toți patriarhii și sf. părinți de la Avram la Augustin, decît să mă puie rușii să trag la car cu boi ca pe la 1828 pe vremea lui Zaltuchin. Nu pomeniți de biserică, deoarece stricăm cerneala degeaba și ne putem face și rău. Cînd statul nostru va fi mare, religia noastră nu va fi catolică ci o religie omenească, inteligentă. Voi transilvănenii ați dat deja exemplu, de vreme ce le-ați pus într-o oală pe amîndouă.

8. La Berlin sînt patru români.

9. De jurnaliști nu te poți apropia acum. Se ceartă toți pentru alegeri și pentru legea militară.

München, 7/19.V.93

Numărul românilor care studiază în München de astă dată cu precizie, nu se ridică încă peste 13. Deși destui la număr, nu am putut forma o societate, care să ne lege pe toți laolaltă. Acum nu am încercat a constitui o secțiune a Ligii, s-au ținut chiar câteva ședințe, ale căror procese verbale le posedăm. Diferite cauze, pe care nu cred de cuviință a le enumera în astă foaie, au produs însă scurt timp după alcătuire dismembrarea secțiunii. În trecut țin a spune, că una din cauze a fost și aceea a indiferentismului ce arătau majoritatea membrilor.

În caz că, după dorința exprimată aproape în unanimitate, la care ader și eu, și în caz, zic, ca să ne întrunim într-un congres pentru a discuta diferitele propuneri, Liga din Paris să redacteze după materialul strâns o tabelă sistematică a tuturor dorințelor exprimate. Această tabelă să se trimită cel puțin cu 2 săptămâni înainte de întâlnire tuturor ce vor lua parte la congres, spre a putea studia în destul cestiunile, care vor fi de tratat, astfel ca întâlnindu-ne la congres, să știm de acasă ce avem de făcut, ca din contră vom pierde banii și timpul degeaba.

Din materialul strâns pînă acum, reiese, că lipsa de bani ne împiedică avîntul mișcării noastre; deci, după a mea părere, cestiunea financiară trebuie să ne preocupe pe toți în prima linie. Altfel, toate propunerile, care mai de care mai folositoare, vor rămîne simple declamațiuni pe hîrtie, cu greu le vom vedea realizîndu-se.

Am două propuneri de făcut în acest sens, nu le fac cunoscut de astădată, căci ar trebui explicate și nu-mi permite timpul.

Punctul 3 al corespondentului din Berlin cu data de 5/17 mai trebuiește studiat mai de aproape. După a mea părere, un protest general al tuturor românilor (liberi+subjugați) nu va face efectul pe care îl va putea face un protest al tuturor sau cel puțin al unor națiuni din Ungaria laolaltă. Deci să concentrăm eforturile noastre în astă direcțiune.

Felicităm pe frații din Paris pentru frumoasa inițiativă de a bate o medalie comemorativă pentru Gr. Brătianu.

În Lipsa s-a deschis un seminar filologic românesc sub direcțiunea d-lui dr. Weigand. Guvernul român îi dă o subvențiune de 6 000 lei anual. De a făcut bine sau rău nu e locul de discutat aici. Constat numai faptul.

Cestiunea română nu este străină münchenezilor. „Allg. Zeitung“ a vorbit adesea despre dînsa cu nepărtinire. Ziarul „Neueste Nachrichten“ este foarte tendențios, stă pe partea ungurului. Zilele viitoare cred a putea strecura un articol în „Berliner Tageblatt“ sau „National-Zeitung“. Fostul prim-redactor

de la „Münchener Neueste Nachrichten“, retras de 2 ani de la acest ziar pentru a-și lua doctoratul în științele politice, mi-a promis a face tot posibilul ca articolul să se publice în unul din aceste 2 ziare.

Strassburg, 20. V 93.

„Politica de jos în sus“ — să ne educăm pe noi și prin noi masele. Program scurt și mult cuprinzător, pe care unii dintre ai noștri n-a vrut să-l înțeleagă și nici că vor. Numai urmărind acest principiu, vom putea ajunge la ceea ce corespondentul din București (3/22 aprilie p. 5) spunea adică: „Începerea unei campanii pentru obicinuirea spiritelor cu ideea unei recurgeri la mijlocul extrem pentru triumful cauzei noastre“. Și asta trebuie să fie — cred eu — credeul generației tinere. Cu ungurii nu mai putem vorbi românește, nu ne rămîne decît să ne înarmăm pe noi și cu noi neamul românesc. Numai în chipul acesta vom putea să ne dezrobim și să facem un pas înainte în ajungerea idealului nostru. Pentru realizarea acestui ideal are să se concentreze întreaga noastră credință. Dar, în fine, aceste sînt aprepieri pe care toți le știm și mai mult le simțim.

La toată întîmplarea ideea de a ține în strînsă legătură în acest mod universitarii români e cît se poate de fericită, căci a fost de toți simțită. O dovedește entuziasmul cu care a fost primită.

Strîngere de mîini și felicitări fratelui nostru Mehedinți.

1. Înființarea unei reviste pentru universitarii români, după cum se propune din Graz, ar fi de dorit. Dar e vorba înainte de toate de *nervus rerum* — vorba fratelui din München. Cu toate acestea ar fi bine să se vadă, dacă noi nu sîntem destui pentru a o susține. Revista să iasă o dată pe lună și să fie de cuprins curat politic. Se vor traduce articole noi binevoitoare, precum și momentane *infamii maghiare*. Va fi cu alte cuvinte un magazin istoric al fazelor, prin care are să treacă chestia română. Cei care trec de la universitate în viața practică, să se oblige a abona pentru totdeauna revista. Redacția se va stabili în Paris. Colaboratorii vor fi toți stud. univ. rom.

2. Înființarea unei gazete în București nu o prea înțeleg. Pentru cine să se înființeze? Dacă pentru apărarea drepturilor noastre, atunci abia cred că noi cei mai mult interesați o vom putea ceti din cauze ușor de prevăzut. Așadar se va înființa numai pentru agitarea chestiei naționale la frații noștri din regat. Cred că sarcina asta ar putea-o îndeplini cu prisosință un ziar, ce deja există în București. Dacă însă e vorba de înființarea unui organ în București atunci da și eu cred, dar nu în limba românească, ci mai bine în cea *germană*, pentru publicul din Austria și Germania.

Pag. 24, Ch. r.

3. Congresul studenților, oriunde se va ține — dacă se va ținea — să se ocupe serios de creerea unui jurnal românesc în Transilvania redactat într-un spirit *radical*, prin care mai bine ne vom ajunge scopul, adică: instruirea politică a maselor. Trebuie să știm că ceea ce s-a făcut în Transilvania, numai Tribuna a făcut cu mai mare avînt de la publicarea memoriului fraților din București. Dar dacă am avea un ziar într-un stil și mai ascuțit redactat de cum e Tribuna. Numai atunci, cînd vom arăta ungarilor că nu mai sîntem un popor de *slugi*, că nu le vom mai suferi insultele și le vom răspunde întocmai după cum merită, că în cazul extrem vom deveni pentru dîșii a ceea ce irlandezii au fost secolii întregi pentru englezi, numai atunci, zic, vom grăbi dezlegarea chestiei române. Năzuința noastră cred că se mărginește în a duce lucrurile la extrem. Să grăbim la actul ultim, căci apoi catastrofa va urma ea de sine. Un ziar, care ungarilor să le dea de gîndit, iar românilor să-i umple pieptul de venin — pe lîngă cel care deja cu prisosință îl are.

4. Demersurile pe lîngă ziarele din Europa sînt excelente acolo unde se poate.

5. Ar fi bine, ca cu ocazia mileniului, românii împreună cu celelalte naționalități oprite să peregrineze în mase la burgul din Viena, pentru a protesta în contra nelegiuirilor ungurești. Nouă ni s-ar cuveni să agităm chestia.

6. Purtarea Gazetei e necalificabilă. Noi trebuie să-i pregătim un vot de blam. Ghiță Pop nu putea să lucreze altfel. Gazeta nu-i primise articolul. Nu oameni vecinic gînditori, dar care vecinic nu gîndesc nimic, nu ne vom ajunge niciodată ținta. Oameni rezoluți și înainte de toate neorgolioși și nici măcar vanitoși, iată ce ne trebuie.

7. Credința e treabă de conștiință. De aceea foarte bine zic frații din Berlin și cei din Cluj ca să-i dăm pace! Credeți ce voiți, numai înainte de toate să fim români și numai români!

8. De un peregrinaj la Agram, aș socoti să ne reținem cam *deodată*. Înainte de toate să ne consolidăm noi între noi. Relațiunile cu studenții slavi să le cultivăm.

9. Ch. r. nu sînt de părere să se trimită Tribunei, din cauză că toate propunerile și planurile noastre cristalizate, și așa vor avea să iasă la publicitate. Cei de la Tribuna nu se vor alege decît cu cuvinte, noi însă să le dăm fapte.

10. Propuneri avem cu prisosință, cred, acum deodată să ne mărginim a intra cu meritul discuțiunii lor, ca să vedem pe care le putem și realiza. În nr. 3 ar fi bine să se precizeze propunerile ce eventual ar trebui să se realizeze.

11. În Strasbourg e student rom. numai scriitorul acestor rînduri.

12. Din cauze ușor de înțeles nu poate fi vorba de a ne putea pune în legătură cu jurnaliștii de aici. Alsacia e într-o stare excepțională.

Cu frățească dragoste.

Pag. 25 Ch. r.

Anvers 24/V/93.

1. Ziua de 3/15 mai s-a serbat și de Secțiunea noastră cu toată splendoarea ce merită această memorabilă zi.

2. Referitor la ideea fraților din Graz, adică de a imprima Ch. r., noi nu sîntem cîtuși de puțin de acord. Cred, că ar fi bine să propunem chiar, ca să se înființeze o redacție la Paris, care să se ocupe cu scoaterea unei foi politice în următoarele condițiuni:

- a) să fie scrisă în limba franceză;
- b) să apară o dată pe săptămînă sau cel puțin de 2 ori pe lună;
- c) să poarte un nume cu totul străin de scopul pe care-l urmărim, adică să nu lase să se vadă de la prima aruncătură de ochi, că această foaie are de scop pur și simplu să apere cauza românismului;
- d) să se ocupe puțin de politica tuturor celorlalte țări, dar principalmente cu cea din Austro-Ungaria, adică de cauza noastră;
- e) Dacă rezervele permit, să se angajeze scriitori străini de o valoare cunoscută;
- f) să nu se trimită gratis decît jurnaliștilor, publiciștilor și diferitelor societăți politice, de studenți etc.

3. Relativ la propunerea fraților din București, pentru înființarea unui jurnal al Ligii din România, noi nu sîntem de acord. Resursele sînt aceleași pe care le-a arătat fratele din Strasbourg.

4. Nu ne unim nici cu ideea fraților din B. Pesta adică de a trimite Ch. r. și la un redactor de la Tribuna, cauzele sînt următoarele:

- a) Nu vor fi îndeajuns 30 zile ca Ch. r. să facă 13 stațiuni.
- b) Ne putem expune ca să se publice lucruri, care nu ar trebui date publicității.

5. Conform invitațiunii fraților din B. Pesta am expediat d-lui James Hollow un exemplar englez.

Gastone Magelon un exemplar francez.

Pag. 27 Ch. r.

Nr. 3 Paris 16/28 mai. Să vedem acum propunerile ce s-au făcut pînă acum.

1. Să se caute toate pamfletele în care ungurii ne înjură și împreună cu Replica să le ținem totdeauna înaintea noastră.

2. Alcătuirea unui calendar ligist (cu datele cele mari din istoria noastră națională).

3. Protest cu ocazia mileniului.

4. Să ne întrunim la adun. gen. a Asoc. trans. (Locul cel mai potrivit pentru a deruta toate propunerile ce s-au făcut și ce s-ar mai face pînă atunci).

5. Excursii la Agram.

6. Înființarea unui nou ziar politic român în Ungaria, așa după cum îl înțelege fratele Candrea (și în această privință desigur părerea lui va fi a noastră la toți).

7. Înființarea unei reviste politice lunare a tuturor stud. univ. români.

8. Să ne înțelegem asupra modului cum vom putea ajunge la parale, căci banii sînt cheia la toate.

9. În ceea ce privește publicarea din partea noastră a unui organ în franțuzește, care să ne apere interesele, din parte-mi răspund cu următoarele rînduri pe cari le iau dintr-o scrisoare ce regretatul Stroe Brătianu îmi trimitea anul trecut tot într-o chestiune analoagă.

„Părerea mea este — zice Stroe Brătianu — că sacrificiul intelectual și bănesc ce ne-ar costa acest organ, era mult mai folositor de ar fi îndreptat spre ziarele franceze pe de o parte și spre a publica pe de altă parte. Silindu-ne să publicăm articole în coloanele ziarelor deja existente, avem un public numeros, statornic și care ia în serios cele ce se vor scrie, profităm într-un cuvînt de toată autoritatea acelor ziare etc.“.

10. Publicarea unei noi broșuri, care să se răspîndească în Europa în ajunul jubileului unguresc, și care să cuprindă toate volniciile hunilor de la publicarea Memorandului și Replica încoace. Cam acestea ar fi propunerile făcute.

Acum ceva de pe aici.

D-l H. Gaidoz a mai continuat cursul asupra situației politice a românilor din Ungaria și Trasilvania. Dînsul a încheiat făcînd urări pentru izbînda cauzei românismului.

Liga din Paris a sărbătorit aniversarea revoluției rom. de la '48 printr-o ședință festivă, la care Moroianu a făcut un scurt istoric al situației românilor (atât în Principate cât și în Monarhie) înainte de '48 și doctorul Gh. Marinescu a ținut o conferință despre patriotism.

În seara de 3/15 mai Liga a aranjat un banchet la vestitul restaurant „Marguery”. În fundul sălii în care s-a ținut banchetul se vedea portretul împăratului Traian, strămoșul nostru înconjurat de drapele române și franceze. Pe 2 cartoane la dreapta și la stînga portretului erau scrise numele tuturor revoluționarilor români. Banchetul a început cu „Deșteaptă-te române!”. Discursurile patriotice ca de obicei la asemenea ocaziuni n-au lipsit. Liga a trimis cu ocazia aceea mai multe telegrame, între care Principelui Ion Ghica, președintele Partidului Național doctor Rațiu, Ligei din București, studenților din Viena etc.

„Republique Francaise” de joi publică un articol magistral asupra naționalităților din Ungaria și în special a românilor. Articolul combate sistemul de maghiarizare al guvernului unguresc. Vreo 20 numere din acest ziar din partea Ligii au fost trimise principalelor ziare din Budapesta și câtorva oameni politici ai ungurilor. Articolul se va publica în foile române.

Am primit 2 scrisori foarte încurajatoare pentru românii asupriți: una de la d-l Fr. Bajlo, deputat în Folkethingul din Copenhaga și președinte al comisiei biroului internațional de pace și a doua de la Ducomanin, directorul biroului internațional de pace din Berna.

Salutare și frăție!

Viena 31/19 mai

1. Pentru fondul Gr. T. Brătianu am trimis liste în diferite părți. Vouă la toți, fraților, pe unde sînteți. Pînă acum rezultatul mic de tot.

2. 3/15 mai am serbat-o printr-o excursiune în împrejurimile Vienei. Telegrama am trimis lui Rațiu, Tribunci, lui Axente, Gazetei Bucovinei, Ligii din București și din Paris.

3. La înmormîntarea lui G. Barițiu „Rom. jună” a trimis 4 delegați, care au depus o cunună și dintre care unul a vorbit în numele tuturor studenților români.

4. Am fost greu loviți și deplîngem moartea unuia dintre cei mai distinși și mai iubiți tineri români, d-l Sabin Secula în Arad.

5. În zilele acestea Lud. Schwenhagen din Berlin trecînd către București, ne-a cercetat și pe noi. L-am primit amabil, dînsul ne-a vorbit despre modul de a lupta energetic în împrejurări decisive.

6. Comitetul Partidului Național fiind dat în judecată din cauza Memorandului adus de reprezentanți în număr de 300 ai poporului — la Viena —

este, credem, ocaziunea cea mai bună și mai apropiată a înscena o manifestație cu totul impunătoare.

Pag. 28—29 Ch. r.

a) Fiecare cooperațiune de studenți români separat să dea un manifest pe o pagină mare colorată. (Noi vom da separat, cei din Pesta separat etc.).

b) Mergerea la Cluj cu ocaziunea procesului. Detaliiuri în corespondența privată vor urma.

7. Este învederat că va urma darea în judecată a noastră pentru „Replacă“. Să o cetim din nou și să o studiem ca să ne știm apăra.

8. Convenirea noastră la adunarea Asociațiunii transilvane, ce se va ținea la Năsăud, este o idee așadară primită de noi toți, pe unde umblă astă chartă. Noi vienezii din parte-ne acceptînd părerea exprimată pe pag. 22, 7/19. V. a fratelui din Munchen cu privire la angajamentul Ligii din Paris, vom mai face următoarele!

Înainte de a ne despărți, pentru foile de vară, într-o adunare *vom alege un număr de reprezentanți quasi oficioși*, cari la congres să expună toate părerile și punctele noastre de vedere, așa precum îi vom instrui noi. Unul din noi eventual se va pregăti cu o conferință asupra unei chestiuni naționale.

Posibil că unii din noi vor merge și la băi la St. Georgiu. Pozitiv nu putem raporta nimic.

La Năsăud vor putea merge mai ușor (natural) cei din ținutul Năsăudului și acolo sînt mulți studenți univ. români. Aceștia deci sînt de gazdă. Liga din Paris are să se pună în legătură cu ei, ca cu un comitet de primire și aranjare. Ceva mai greu le este ardelenilor să meargă. Și mai greu ungurenilor, bănățenilor, bucovinenilor, moldovenilor și muntenilor. Cei cu dare de mîină vor merge, căci pentru ei nu există piedeca financiară. Dar partea cea mai mare dintre noi sîntem săraci. De unde vor avea aceștia mijloacele de călătorie dacă vor voi și va fi chiar necesar să meargă? Cei chemați răspundă la aceasta! Noi vom trimite numele acelor dintre noi care în aceste condițiuni voiesc să meargă la Năsăud.

9. Cu privire la întemeierea unui jurnal francez sau de altă limbă, sîntem de părerea fericitului Stroe Brătianu (vezi nr. 3 Ch. r. din Paris).

10. Cu un organ politic tipărit și deci public al studențimei române nu ne învoim, ci rămîină Ch. r. că-i bună destul. În privința publicității să ne îndreptăm privirile asupra „Revistei universitarilor români“ (literară) din București sub un comitet al societății Unirea.

11. A introduce articoli în presa străină — e greu de tot. Să știm însă, că e posibil. Felicităm în astă privință pe zeloșii parizieni, Anvers și München.

12. Congresul naționalităților din mai. Dar de unde Congres dacă nu sînt conducători în Viena? Cehii l-ar convoca, însă ei l-ar voi poate la Praga.

13. Pentru a putea opina și lucra și scrie după puterea și priceperea noastră neinfluențați de nimeni, sîntem contra trimerii acestei Oharte la Tribuna din Sibiu.

14. O idee fericită! Felicitările noastre fraților clujeni. Peste vară la excursiune propagînd, foarte precauți însă ideile noastre printre nație! Dezvoltarea conștiinței naționale, ura, dușmănia față de inamic. Aceasta e ocaziunea, cînd am putea aduna date despre volniciile și nedreptățile făcute poporului nostru. Fiecare din noi să poarte cu sine un jurnal, în care să facă însemnările necesare asupra rezultatului activității sale.

Pag. 29—30 Ch. r

15. Cei competenți sînt rugați a dezlega chestia financiară.

16. O statistică despre tinerii români de la toate universitățile ar fi de recomandat! Să se însemne ce studiază, de unde este, satul, districtul, tat-său ce este? O necesitate strategică și de comunicațiune!

17. Să ne ferim a mai provoca conflicte confesionale! La noi armonie.

18. Gazeta Transilvaniei e condamnată pentru ținuta ei politică, ce diferă de a actualului Comitet Național (în unele puncte). Așa credem toți cei de aici. Cînd luptă pentru independența națională a bisericii, ne face servicii bune!

19. Cu altă ocaziune Ch. r. a stat în Viena 1½ zile, pentru că noi aici sîntem mai mulți. Ne trebuie timp mai mult pînă dăm de știre la toți pentru că la noi — sîntem mîndri a o mărturisi — e concordie și bună înțelegere și orice diferență de păreri se aplanează în modul cel mai convenabil. Toți sîntem români buni, toți dorim că citim acest organ al nostru. Ar fi bine, ca așa să se urmeze și în alte locuri. Toți, cari în simțirile lor sînt buni români, să cunoască această chartă. Altfel ușor se poate întîmpla, ca unul sau altul să se supere, atacat fiind în ambiția lui.

20. Ne bucurăm că incidentul regretabil ivit în sînul fraților pestani, a dispărut dinaintea publicității. Noi însă ne așteptam, ca în coloanele acestui jurnal să ni se descrie afacerea așa, precum este ea, ca să știm clar și să vedem cine e cel vinovat. În Ch. r. nu trebuiesc ascunse greșelile, ci — precum a zis frățiorul Mehedinți — trebuiesc date la lumină, pentru că între frați nu sînt secrete, și pentru că numai în chipul acesta putem fi siguri, putem ști în fiecare seară și dimineată, cum stăm!

21. Delegațiunea noastră trimisă la înmormîntarea marelui Barițiu, la întoarcerea sa a vizitat pe frații clujeni și pestani, cu care în persoană au discutat diferite cestiuni actuale. Ținem de datorință frățească a aduce mulțămita

noastră atât clujenilor cât și pestanilor pentru primirea adevărat frățească ce au făcut-o delegaților noștri.

22. Insistăm ca „Ch. r.” să se trimită și la Cernăuți, una din cele mai mari stațiuni. Adresă sigură am scris pe informațiuni.

23. Ar fi de dorit din considerațiuni economice și optice o scrisoare mai legibilă în „Ch. r.”. Asemenea și o formă mai solidă.

24. Studenții unguri din Pesta au afișat la universitatea din Viena o proclamațiune în cestiunea serbării mileniului lor. Avis tuturor fraților!

Salutare și frăție!

Graz 5. VI. 1893.

Pag. 31 Ch. r.

Atâtea propuneri bune s-au făcut, că, dacă și numai jumătate s-ar realiza, ar fi foarte frumos. Dar să nu ne îndestulăm numai în a propune, ca nu cumva în urmă să ne pierdem cu noianul propunerilor, de unii propuse, de alții primite, de unii aprobate, de alții neaprobate. De aceea,

1. Noi propunem ca peste tot să nu se mai facă alte propuneri decât de cele ce ar privi momente noi, cum e ținuta, ce ar trebui observată în fața procesului monstru contra „Memorandului” și „Replicei”.

2. În Paris să se construiască un comitet de 4 inși dintre cei mai harnici, care să extragă propunerile făcute pînă acum, să le studieze, ca la congresul tinerimii să vină cu un plan.

3. Acest comitet să se îngrijească a conchema congresul tinerimii acad. în decursul feriiilor cînd era la București sau Sinaia.

Fiindcă mulți tineri, mai ales ardeleni, îs cam slabi la pungă, să se pună în legătură cu Liga pentru a opera bani.

4. Comitetul să invite pe fiecare tînar acad. cu invitare ad personam — spre scopul acesta fiecare corespondent al Ch. R. să compună o listă a stud. de la univ. ce reprezintă, așa ca să avem totodată și o statistică.

5. Comitetul, pe baza propunerilor făcute în „Ch. r.” să formuleze programa la congres, pentru a scurta din timp și a ne cruța de polologhia îndătinată la atari ocazii.

Lucrurile au să meargă atunci. Declarațiile să fie formulate.

6. Comitetul să îngrijească prin oameni probați din țărani de o primire bună, splendidă, care să facă alarmă în lume.

7. Listele stud. de la fiecare univ. să se trimită corespond. „Ch. r.” din Paris.

8. Elevăm propunerile vicenezilor de sub 6, 7 pag. 28—29.

9. Ținuta „Gazetei” față de procesul Memorandului iarăși e revoltătoare.

Acum ceva de a doua mână. Noi nu am făcut confesionalism. Ce s-a zis în nr. 1 al „Ch. r.“, s-a zis numai pentru că era chiar loc gol, pentru ca să se motiveze propunerile noastre cu privire la foile catolice „Germania“, „Vaterland“, — pentru ca să nu ne mai câștigăm dușmani, avem destui. Tot ce se zice aici, nu se propune pentru a disputa aici, de aceea rău a făcut coresp. din Pesta, nici nu-i voi răspunde. Tot ce s-a zis s-a zis din motiv politic, iar nu confesional! Bine să ne pricepem! — Causa finita!

Am adoptat forma aceasta ca mai practică — și așa colile se rup și împiedică cititul și dealtcum greoi la unii.

Salutare și frație!

P. S. Fiecare corespondent și-ar putea însemna adresa următorului coresp. și foița cu adresele să rămână acolo de unde a pornit.

Budapesta 9/VI. 93.

Consecința celor scrise pînă acum în Ch. r. este întrunirea noastră cu ocazia adunării Asoc. Trans. la Năsăud. Aici se va putea discuta asupra propunerilor rezumate de frații parizieni și se va constitui un comitet executiv. Pentru încartirarea în Năsăud calea cea mai bună este ca fiecare participant la adunarea „Asoc. Trans.“ să se anunțe comitetului aranjator al numitei adunări, care de altfel va face cunoscut acest fapt.

Studentii unguri s-au constituit într-un comitet executiv pentru a invita jumea academică din Europa la serbarea mileniului — să ne gândim bine, — cu atît mai ales, cu cît ei intenționează paralizarea Replicii și Memorandelor. Din incidentul morții regretatului G. Barițiu s-au trimis telegrame de condoleanțe, „Academiei Române“ și „Asoc. Trans.“ La înmormîntarea aceluia a existat o delegație din 4 tineri univ, care au depus pe monumîntul marelui defunct o cunună în numele societății „Petru Maior“.

O statistică a jumei univ. după cum o propun vienezii, o aflăm necesară. Vom procura Almanahul Universității.

Față de propunerea fratelui din Strasbourg de a înființa o foaie rom. în Ardeal, care să agite în extrem, răspundem cu citatul din Stroe Brătianu, „Tribuna“: „Foaia poporului“ agită, trebuie însă acestea sprijinite și lățite.

„Budapesti Hirnap“, în numărul cu data de 9. VI. sub titlul „Urlături de lupi“ descrie Liga ca o instituțiune care ajutara școalele și biserica din Transilv. și prin urmare e periculoasă pentru statul maghiar.

În cestia decretelor de denumire ca membri ai „Congresului“ fraților de dincolo s-au luat pașii necesari; răspuns ca-n palmă pînă acum.

Moneda regretatului Brătianu e gata. Așteptăm cu nerăbdare primirea ei.

La întrebarea fraților vienezi în chestia cununei, fiind aceasta o afacere complicată, și cu un cuprins mare, răspundem din cauzele amintite, ca o descriere a acelei nenorocite cestiuni în coloanele „Ch. r.” ar fi un abuz.

Ch. r. să se continue și în decursul feriiilor. Eventualele schimbări de adrese să se notifice în foisoara alăturată.

I'răciitate

Cluj 14. VI.

1. 3/15 mai s-a serbat în mod demn. S-a aranjat în preseară o serată festivă, la care s-a cântat „Deșteaptă-te române” și „Marseillaise” și s-a ținut un discurs ocazional. După serată s-a ținut un banchet la care s-au rostit mai multe toast pline de entuziasm.

2. La înmormântarea neuitatului apostol al redeșteptării naționale prin cinci delegați trimiși din sînul nostru am participat depunînd o coroană pe mormînt.

3. Schimbarea de format a „Ch. r.” să se facă în Paris.

4. Tinerimea s-a dus pe la vetrele pămîntești, abia rămînînd aici vreo 2—3 inși. Așadar statistica propusă nu se poate compune pînă la toamnă.

5. Ideea de a participa cît mai mulți la adunarea gen. a Asociațiunei s-a propagat printre tinerii de aici înainte de a se depărta. Sperăm că vor lua parte cît de mulți la această întîlnire colegială cu ceilalți frați universitari. Pentru înquanturarea în Năsăud este a se adresa la d-l Grigorie Pletos.

6. Ideea de a se ținea un congres peste vară nu se va putea realiza, pentru că fiind tinerimea pe acasă, nu se poate face propagandă.

Pag. 37—38 Ch. r.

7. Între împrejurările actuale nu e cu putință ținerea unui congres politic al tuturor universitarilor români din Austro-Ungaria.

8. În „Tribuna” din 14 mai citim că la Graz a fost ascultat A. C. Popovici referitor la „Replica”, și dînsul a comunicat numele membrilor din comitetul executiv, ce noi nu o ținem corect, fiindcă trebuie să pășim cu toții înaintea juriului ca autori, iar nu numai cîțiva. Ar fi de dorit să ne hotărîm cum am putea pași mai impunător în această privință.

București 7/19/VI

În fața evenimentelor grave ce se desfășoară înaintea ochilor noștri și care apasă atît de puternic asupra fraților noștri din Transilvania, este de datoria fiecărui român să-și manifeste ura și vrășmășia contra imperatorilor noștri. Fiecare trebuie să înțeleagă că așa cum au luat-o ungurii a fost de

tămut pentru neamul nostru. Nu mai merge cu procedura de pînă acum, tot trăgănam lucrurile. Străinătatea cunoaște îndeajuns dreptatea cauzei noastre. Gazetele europene ne-au luat deja apărarea, ce ne trebuie încă? Cu toții o știm astăzi, lucrul este vădit, — fără vărsare de sînge, fără foc și sabie, nu ne vom recăpăta drepturile, nu vom smulge lanțurile care ne paralizează brațele. Ei bine, trebuie să începem a face poporului școala revoluției, aici e leacul. Toți ca unul, la momentul suprem. Dar este dureros să o spun — banii care e viața, libertatea, care fac totul, né lipsesc; și nu putem destul să-i acuzăm pe putrezii milionari lipsiți de cea mai mică scînteie a patriostismului. Momentul este ingenios, trebuie să convingem pe toți. Să sperăm.

Sîntem prinși de jale adîncă, la auzul tratamentului barbar, ce ungurii fac valorosului nostru luptător, părintelui V. Lucaciu.

Vom urmări cu deamănuntul mersul procesului intentat valoroșilor membri ai Comitetului Partidului Național. Ce monstruozitate comit însă ungurii.

Vom căuta să ne manifestăm aici cu toată energia la momentul oportun contra acestor mișelii.

Gîndul nostru va fi către studenții harnici care au redactat Replica și care și-au atras urgia înverșunaților noștri dușmani.

Să ne silim să fim cît se poate de mulți la Năsăud. Ne asociem la propunerea grazienilor de a ne constitui un comitet ce va avea însărcinarea să studieze toate propunerile ivite pînă acum în „Ch. r.“.

Iubire frățească!